

CIVILFÖRSVARET OCH KRIGSUTVECKLINGEN

KORT före det andra världskriget och i synnerhet under krigets första år flammade det upp ett starkt och levande intresse för civilförsvaret i vårt land. De frivilliga krafterna kunde säkerligen räknas i hundratusental. Kommuner och enskilda släppte med varm hand till pengar. Denna spontana offervillighet var i sig själv vårt lands starkaste tillgång när det gällde skyddet av civilbefolkningen ifall Sverige angripits.

Så småningom, ju mer säkra människor blevo att Sverige även denna gång skulle lyckas bevara freden, märktes både ett slappnande intresse hos allmänheten och en motvilja mot själva civilförsvaret i vissa politiska kretsar. Dessa stämningar kommo särskilt till uttryck, när den nuvarande civilförsvarlagen antogs vid 1944 års vårriksdag. En manstark grupp inom det socialdemokratiska partiet ville i möjligaste mån inskränka vår civilförsvarsberedskap och samtidigt göra lagstiftningen endast provisorisk. För sammanhållningens skull enades alla partier till sist om en kompromiss, som godtog provisorietanken — lagen fick en giltighetstid av fem år — men för de närmaste åren gav civilförsvaret i stort sett vad den Sandlerska kommittén och regeringen föreslagit. Lagstiftningen hade dock knappt hunnit träda i tillämpning förrän kriget upphörde. Vissa inskränkningar genomfördes i det nya läget; vidare gavs det anstånd med att utföra en del tillämpningsbestämmelser, däribland upprättande av de nya organisationsplanerna, vilket den nyetablerade civilförsvarsstyrelsen inte hann sätta i verket. En ny kommitté tillsattes för att revidera civilförsvaret med ledning av krigets erfarenheter, och i avvaktan på dess betänkande — det torde avlämnas i höst — har civilförsvaret satts på indragningsstat.

I och för sig var det helt naturligt att ännu en gång i hela deras vidd ompröva den civila beredskapens eller folkskyddets problem efter krigets slut. Bombkriget tog under de senaste krigsåren en större omfattning än som man räknade med på den gamla

luftskyddskommissionens tid när civiltörsvarsplanerna först gjordes upp eller fingo fastare konturer. Genom V.2:ornas inträde på krigsscenen förändrades luftkrigets former radikalt, och atombombens konstruerande har revolutionerat krigföringen mot civiltbefolkningen. Till allt detta komma alla de evakueringsproblem, som uppstå till följd av terrorn från luften. Liksom vår egentliga försvarsfråga underkastats en ny revision efter kriget måste civiltörsvarsfrågan prövas på nytt i ljuset av de sista krigsårens erfarenheter. Inte heller ter det sig onaturligt eller oförklarligt att vissa tillfälliga inskränknings vidtagits; inte bara i de krigförande länderna utan även i de neutrala har krigströttheten varit så stor att det inte varit tänkbart att vidmakthålla samma intresse som tidigare ens för folkskyddet.

Det vill synas som om kontinentens stater liksom England just nu äro mycket osäkra om sina civiltörsvars utgestaltning i framtiden. De flesta av dem torde för dagen lita till den beredskap, som fanns vid krigets slut, och framför allt till den träning, som de särskilda civiltörsvarskårerna och allmänheten själv fått under kriget. Denna träning i de krigförande länderna är så stor och av så sent datum att några kostsamma övningar tills vidare anses överflödiga. I övrigt vill man vänta och se. Man vill avbida den fortsatta utvecklingen av atomvapnet, liksom väl också av F. N:s eventuella beslut rörande atomkriget. Över huvud taget vill man avvakta den utrikespolitiska utvecklingen. Och självfallet ha alla de bombhärjade och förödda krigsländerna tillräckligt många trängande och tvingande återuppbyggnadsproblem att först brottas med för att civiltörsvaret ännu så länge skall träda i centrum för diskussionen där. Vi svenskar kunna varken hänvisa till krigsträning eller prioriterat återuppbyggnadsarbete.

Några slutsatser torde väl emellertid redan nu kunna dras. Så länge intet effektivt motvapen mot bombkriget uppfunnits måste i vår försvarsberedskap ingå ett skydd för hemmabefolkningen. Allt tyder på att frågan om att organisera detta blivit ännu viktigare än före 1939. Man kan knappast tänka sig ett angrepp mot Sverige utan att landet därvid angrips från luften; ja, man kan mycket väl föreställa sig ett angrepp eller en pression mot Sverige, varvid bombvapnet uteslutande blir angreppsmedlet. Härvid kalkyleras med en utveckling av V.2:orna och atombomberna, som göra dessa vapen ännu effektivare än de voro vid krigets slutuppställelse. Sålunda kan man inte utesluta möjligheten av att atombomber kommer att kombineras med V. 2:or och sålunda

kunna avskjutas över haven. I sådant fall får försvaret, på teknikens nuvarande ståndpunkt, lita till att genom radar upptäcka bomberna i så god tid, att människorna hinna manas ner i skyddsrummens katakomber. Och vidare måste utflyttningen av folk från tätbebyggda samhällen med sannolikhet få en vida större omfattning än som tänktes när utrymningsplanerna gjordes upp för några år sedan. Ytterligare aktualiseras frågan om de viktigaste industriernas placering i berg antingen bara under krig eller också redan under fredstid.

Det kan inte vara någon överdrift att hävda att civilförsvaret i det nuvarande läget och efter den senaste krigsutvecklingen blivit jämförelsevis mycket viktigare och för landets motståndskraft mera avgörande än förut. För närvarande betingar civilförsvaret en kostnad, som motsvarar ungefär 1 à 2 % av vad det militära försvaret enligt femårsplanen behöver. I den mån civilförsvarets beredskap i framtiden skulle kräva något mera än vad man från början räknat med måste en gnidighet eller skillingspolitik te sig orinlig.

Givetvis kunna inte människorna undgå ett ställa sig den Hørupska frågan, om det kan »nytte» att rusta sig mot något så omänskligt destruerande som atombomben. Finge man döma efter dödssiffrorna i Japan — tillsammans över 100,000 människor vid de två atombombsfällningarna — skulle ett folkfattigt land som Sverige lätt kunna förhärjas och förblöda. Uppenbart är dock att erfarenheterna från Nagasaki och Hiroshima inte kunna utan vidare överföras på svenska förhållanden. Vår bebyggelse har en mycket fastare konsistens än de japanska städernas; och fotografier efter bombfällningarna visa tydligt att de europeiskt byggda husen på ett helt annat sätt stodo emot detonationen än den japanska bebyggelsen. Troligen torde skyddsrum bereda människorna en högst avsevärd säkerhet, givetvis under förutsättning att de ligga så nära att människorna med kort varsel hinna bege sig dit. Skulle dessutom evakueringen av större centra både när det gäller befolkningen och viktigare företag göras mera omfattande, torde verkningarna av en atombomb trots allt inte behöva bli så katastrofala som för Japan utan kanske inskränka sig till ungefär samma räckvidd som efter en massraid med tunga bomber. Det svåraste problemet torde radioaktiviteten framkalla, men måhända finna forskarna snart ut ett effektivt motmedel mot detta mänskligens nya gissel.

Även om det låge närmare än någonsin till hands för en mindre

stat att intaga en defaitistisk ståndpunkt efter den senaste fasen i krigsutvecklingen, kan ingen dock gärna ta på sitt ansvar att ställa Sverige mer eller mindre värnlöst emot en hänsynslös an- gripare. Sveriges läge mitt i farozonen mellan de rivaliserande västblocks- och ryska intressena skulle göra en bristande bered- skap ännu oförsvarligare. Det kan därför inte tänkas att vi — så länge ännu inga avspänningstecken kunna skönjas — kunna lägga civilförsvaret i lägervall. Givetvis kunna olika meningar råda, om vi under fredstid behöva igångsätta utbildning och öv- ning såsom under kriget. Men vi måste ha en beredskapsorgani- sation i ordning, vilken kan krympas ner under fred men som snabbt kan vidgas ut vid krig eller krigsfara. Och vi behöva först och sist på allt sätt beakta redan i fred de krav i fråga om be- byggelsen, som det nya bombkriget framtvingar. Sålunda måste skyddsrumfrågan även i fredstid ställas i centrum. Utan tillgång till bombsäkra skyddsrum både i större bostadsfastigheter eller industrier och i tillgängliga berg skulle vårt land vid ett anfall mot oss snart kunna dödligt såras. Civilförsvarsberedskapens ord- nande är därför ett lika vitalt spørsmål som ordnandet av vårt militära försvar. Det skulle te sig besynnerligt, om just den gren av försvaret, som i eminentaste mening syftar till civilbefolk- ningens skydd, skulle bli styvmoderligt behandlad. Tvärtom borde just i denna försvarsfråga alla folkgrupper kunna samla sig kring en lösning, som även i fredstid ger ett minimum av trygghet. Mot- sättningarna från 1944 borde inte behöva torna upp sig igen.